

ACTA NEERLANDICA

BIJDRAGEN TOT DE NEERLANDISTIEK
DEBRECEN

‘In een grootsch verband’
Vergelijkende studies

7/2009

**A DEBRECENI EGYETEM
NÉDERLANDISZTIKA TANSZÉKÉNEK KIADVÁNYA**

**UITGAVE VAN DE VAKGROEP NEDERLANDS
VAN DE UNIVERSITEIT DEBRECEN**

Redactie: Réka Bozzay
Márta Kántor-Faragó
Gábor Pusztai
Lieselot van Dijck
Herbert van Uffelen

Gastredacteur: Judit Gera
Krisztina Törő
Roel Smit

Technische redactie: Gert Loosen
Marianna Fekete-Balogh

Redactieadres: Universiteit Debrecen
Vakgroep Nederlands
H- 4010 Debrecen
Pf. 47

ACTA NEERLANDICA is een reeks wetenschappelijke bijdragen op het gebied van de Nederlandse taal- en letterkunde en cultuur. In *ACTA NEERLANDICA* presenteren neerlandici van binnen en buiten Hongarije hun onderzoeksresultaten. *ACTA NEERLANDICA* verschijnt onregelmatig.

ACTA NEERLANDICA 7 is een gastnummer van de Vakgroep Nederlands aan de Eötvös Loránd Universiteit in Boedapest.

ISSN 1585-7948

ISSN 1587-8171

Debreceni Egyetemi Kiadó
Felelős kiadó: Dr. Virágos Márta
Felelős szerkesztő: Dr. Pusztai Gábor
Technikai szerkesztő: Gert Loosen, Feketéné Balogh Marianna
Készült a Debreceni Egyetem sokszorosítóüzemében, 2009-ben

INHOUD

Voorwoord	5
<i>Gábor Pusztai</i>	
De ‘schrijfster van de Javaanse slaven’. Madelon Székely- Lulofs in de Hongaarse pers	9
<i>Emőke Pécsi</i>	
Op de rand van de canon. Carry van Bruggen en Margit Kaffka, de ‘uitzonderingen’.	27
<i>Krisztina Noémi Törő</i>	
‘Mijn vaderland voor een jaar.’ Etniciteit en etnische conflicten in Afrika-teksten van een Vlaamse en een Hongaarse auteur	47
<i>Jaap Grave</i>	
De januskop van de schoonheid: Het Engeltje van Wessel te Gussinklo.	65
<i>Irena Barbara Kalla, Herbert Van Uffelen</i>	
Kun je verdrinken in herinnering aan blauw? Enkele gedachten over blauw, Yves Klein en literatuur.	79
<i>Adrienn Dióssi</i>	
Herinnering en roman – herinneringsroman?	109
<i>Krisztina Balázs</i>	
‘Het is ongezond nooit ziek te zijn.’ Over twee ziekenbezoeken in de Nederlandse poëzie.	121
Over de auteurs	131

VOORWOORD

De positie van minder bekende literaturen is soms vergelijkbaar met die van fictionele personages die over minder macht beschikken dan anderen: vrouwen, ouderen, lagere sociale klassen, kleurlingen. Macht in het geval van meer bekende literaturen bestaat uit de algemene bekendheid van de taal waarin ze geschreven zijn, de politieke en economische positie van de regio waaruit het literaire werk afkomstig is en in verband hiermee ook de promotie van literatuur. Hoe bekender de taal, hoe sterker de politieke en economische macht; hoe groter de promotie, des te bekender de literatuur.

In het geval van de Nederlandstalige literatuur in Nederland en Vlaanderen ontbreekt er niet veel aan promotie en economische macht. Wat de politiek betreft, neemt de literatuur uit het Nederlandse taalgebied een niet te verzuimen plaats binnen de Europese Unie in, al zijn Nederland en Vlaanderen niet de grootste politieke machten. De Nederlandse taal en literatuur horen bij de minder bekende talen en literaturen. Wat zijn de mogelijkheden om zo'n minder bekende literatuur onder ogen van lezers en wetenschappers van meer bekende te brengen?

Meestal luidt het antwoord op deze vraag: vertalen in meer bekende talen. Dit lijkt inderdaad een oplossing. Er zijn er echter twee problemen. Minder bekende literaire werken in Engelse, Duitse of Spaanse vertaling belanden in een context waar ze hun vreemdheid toch niet verliezen. De beste schrijvers van zo'n minder bekende literatuur zijn daar 'no-name' auteurs – met een uitzondering van Duitsland –, waardoor hun verkoop niet gemakkelijk is. Het aantal experts dat zo'n onbekend literair werk kan bespreken, is gering. Het gevolg is dat zulke boeken het publiek moeilijker bereiken dan de meer bekende literaire werken die gretig gerecenseerd worden. Daarnaast zijn de meeste uitgeverij erop uit om van de minder bekende literaturen bestsellers te publiceren waarvan de literaire waarde niet altijd overeenkomt met die van de in het thuisland erkende topwerken. De vertalingen blijven dus vaak onbesproken, slecht gedistribueerd en slecht verkocht en na een tijd verdwijnen ze ongemerkt van de markt. Zelfs als de promotie van de Nederlandstalige boeken in Nederland en Vlaanderen dankzij het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds enerzijds en het Vlaams Fonds voor de Letteren anderzijds uitstekend is, de promotie in de ontvangende culturen is niet altijd zo sterk. Daar komt nog bij dat de agenten van minder bekende literaturen zelf vertalingen in de meer bekende talen ambiëren. Waardoor ze

andere minder bekende literaturen weer uitsluiten en ze zichzelf nillens willens in hetzelfde getto opsluiten als waar ze zelf zitten; een vicieuze cirkel.

Naast het vertalen bestaat er een andere mogelijkheid voor het populariseren van waardevolle werken van minder bekende literaturen: de comparatistiek. Een minder bekend met een meer bekend werk vergelijken, plaatst het eerste in een context waardoor het meer reliëf kan krijgen. De wetenschapper moet daarom niet alleen grondige kennis hebben van een minder bekende literatuur, maar ook over een of twee meer bekende literaturen. Elisabeth Wolff en Aagje Deken worden interessanter aan de hand van Richardson; Geertruida Bosboom-Toussaint aan de hand van Walter Scott; Louis Couperus door Joseph Conrad; Frederik van Eeden door Lev Tolstoj; Marcellus Emants door F.M. Dostojewski. De machtige talen openen de deur voor de kleinere en nemen hen mee van de periferie naar het centrum.

Eén tak van de comparatistiek houdt zich bezig met de vergelijking van literaire werken met kunstwerken, de zogenaamde *interartistieke comparatistiek*. Kunstwerken zijn niet aan taal verbonden en zijn toegankelijker dan ooit door onder andere het internet. Dit soort onderzoek kan boeiende dwarsverbanden leggen waardoor literatuur van de periferie meer naar het centrum wordt gebracht. Door het vrouwenbeeld van het fin de siècle bij Nederlandse schrijvers met afbeeldingen van vrouwen bij Vincent van Gogh te vergelijken, kan de belangstelling voor het Nederlandse proza aan het eind van de 19de eeuw opgewekt worden. Niet voor niets heeft M.A. Schenkeveld-van der Dussens boek *Nederlandse literatuur in de tijd van Rembrandt* zo'n groot succes – ook buiten het Nederlandse taalgebied.

Uiteraard blijft de vergelijking van werken uit dezelfde literatuur of die uit even zeer onbekende literaturen ook een optie. Zeker voor neerlandici die zelf uit een minder bekend taalgebied afkomstig zijn. Receptieonderzoek in vergelijkend perspectief zoals in deze bundel in twee studies verricht wordt, vormt eveneens een uitdaging.

Deze bundel dankt zijn geboorte aan deze overwegingen. Vanwege de taal waarin de bijdragen geschreven werden, blijft de bundel toch nog in het getto van de Nederlandse taal opgesloten. Maar ja, we blijven vertalen, omdat we er van houden en we blijven in het Nederlands schrijven omdat deze taal ons dierbaar is. Maar dit zijn emotionele argumenten. Het dilemma – minder vertalen, meer schrijven over minder bekende literaturen in de 'grote' talen – blijft. Comparatistiek is eerder een achterlig-

gende visie op literatuurbenadering, een persoonlijk uitgangspunt van de literatuurwetenschapper waardoor zowel voor het onderzoek als voor het onderwijs meer ruimte geschapen wordt. Neerlandici blijven tolken tussen groot en klein, bekend en minder bekend, centrum en periferie. We hopen dat deze bundel hiervan een goed voorbeeld geeft.

Gábor Pusztai onderzoekt de Hongaarse receptie van Madelon Székely-Lulofs tijdens het interbellum. Op grond van interviews en artikels uit Hongaarse kranten en tijdschriften schetst hij het beeld dat van haar aldaar ontstond. Terwijl haar boeken in Nederland vaak het label ‘schandaalboek’ opgeplakt kregen omdat zij in bepaalde mate kritiek had uitgeoefend op de koloniale toestanden, werden haar romans in Hongarije juist hiervoor geprezen. Naast haar realistische stijl en precies uitgebeelde figuren vonden de critici haar engagement interessant. Ook al werden Madelon Székely-Lulofs en haar werk hoog gewaardeerd door enkele critici, zij was niet echt bekend bij het Hongaarse lezerspubliek.

Emőke Pécsi heeft het ook over receptie. Zij neemt een periode onder de loep waarin de ‘het vrouwelijke subject [al] een plaats heeft geëist in de taal’ (Enikő Bollobás). De vrouw is van object een sprekend subject geworden in de literatuur – zowel als literaire figuur als auteur. De canonicatie van de vrouwelijke auteurs echter is in (de eerste helft van) de twintigste eeuw niet vanzelfsprekend volgens Pécsi. Aan de hand van literaire kritiek, artikels, en literatuurgeschiedenissen uit Nederland en Hongarije legt zij bloot hoe – ook in het geval van Carry van Bruggen of Margit Kaffka – vrouwelijke auteurs niet als volwaardige leden van de literaire canon maar meer als interessante en waardevolle uitzonderingen beschouwd worden.

Krisztina Törő is geïnteresseerd in verschillende representaties van etniciteit. Zij analyseert Afrika-boeken van auteurs met licht verschillende culturele achtergronden en laat zien dat er meerdere geldige representaties van etniciteit mogelijk zijn. Zij suggereert dat de centrale positie van de Vlaamse auteur en de entre-deuxsituatie van de Hongaarse auteur kan bijdragen tot hun voorstellingen van etniciteit als prescriptief, conflictloos, rationeel, monoliet respectievelijk als discutabel naast rationeel ook emotioneel, gelaagd. De verplichting om de etnische conflicten op een humanistische en empathische manier te behandelen is bij beide auteurs vanzelfsprekend.

Jaap Grave vergelijkt de relatie tot de absolute schoonheid en de vaak teleurstellende realiteit aan de hand van Rousseau's *Bekentenissen*, Joyce's *Ulysses* en Wessel te Gussinklo's novelle *Het Engeltje*. Er wordt onderzoek gedaan onder andere naar de filosofisch-esthetische en ethische aspecten van de seksuele aantrekkingskracht door de eeuwen heen. De clash tussen perfecte lichamelijke schoonheid en ontnuchterende afwijkingen spoort de hoofdpersonages van Rousseau en Joyce tot vluchten aan, terwijl de oppositie mooi-lelijk bij Te Gussinklo in twee personages belichaamd wordt en het hoofdpersonage op een paradoxale manier tot inzicht brengt.

Irena Barbara Kalla en **Herbert Van Uffelen** leggen interessante verbanden tussen de kleur blauw zoals die bij de beroemde, Franse beeldende kunstenaar Yves Klein en een aantal Deense, Nederlandse, Vlaamse, Duitse en Poolse schrijvers voorkomt. Het gaat in deze gevallen meestal niet om rechtstreekse beïnvloeding, eerder om parallelle, met elkaar vergelijkbare opvattingen van de kleur blauw als ruimte van poëtische sensibiteit. Deze bijdrage geeft een mooi voorbeeld van interartistieke benadering van literatuur.

Adrienn Dióssi onderzoekt de rol van het geheugen bij de Nederlandse schrijver Atte Jongstra en de Vlaming Paul Verhaegen. Aan de hand van hun werk laat zij zien dat de herinnering in de postmoderne roman een tekstvormende kracht heeft. De verhouding van herinnering en feiten in de postmoderne roman is echter anders dan in de moderne roman. Terwijl in de laatste de buitenwereld of het verleden nog zeker zijn, worden deze zekerheden door de mogelijkheid van alternatieve herinneringen onbeduidend gemaakt in de postmoderne roman.

Krisztina Balázs vergelijkt in haar 'gedichtenbenadering' twee in eerste instantie toegankelijke, maar uiteindelijk toch moeilijke gedichten van Ida Gerhardt en Judith Herzberg. Beide gedichten gaan over ziekenbezoek, verwerken motieven als pijn, zwijgen, naamloosheid en onuitspreekbaarheid. Balázs analyseert in deze *tweelinggedichten* zowel verschillen als overeenkomsten.

De auteurs en de redacteurs wensen u veel en leerzaam leesplezier!

Boedapest, 5 mei 2009

Judit Gera – Krisztina Törő